

Persoonallisesti merkittävät oppimiskokemukset

Raimo Silkelä

Ihmisen elämä voidaan kuvata metaforisesti elämänpuuna (lat. *arbor vitae*), jolla on omat ”juurensa”, ”runkonsa”, ”oksansa” ja ”hedelmänsä.” Jokainen puu, ihmiselämä, on erilainen. Juurista ja rungosta, elämänkaarresta ja elämänsä elämänsä tapahtumista, riippuu se, millaisiksi tulevat hedelmiä kannattelevat oksat. Hedelmät, elämänsäkokemukset, voivat olla kitkeriä tai makeita ja erota siten laadultaan.

Kaikilla ihmisillä on elämänsäkerrallisia tapahtumia, joista eräät ovat jääneet mieleen erityisen merkittävinä, myönteisinä tai kielteisinä kokemuksina. Osa näistä elämänsäkulun aikana toteutuneista kokemuksista on oppimiskokemuksia. Mutta mitä persoonallisesti merkittävät oppimiskokemukset ovat? Mikä on merkittävien oppimiskokemusten merkitys?

Artikkelissa tarkastelen luokanopettajaksi opiskelevien elämänsäkulun ja yliopisto-opiskelun aikana tapahtuneita merkittäviä oppimiskokemuksia ja selvitän, mitä luokanopettajaksi opiskelevien persoonallisesti merkittävät oppimiskokemukset ovat, mikä on niiden merkitys ja millaisia ovat merkittävien oppimiskokemusten elämänsäkerralliset kontekstit (ks. Silkelä 1999).

Luokanopettajaksi opiskelevat ovat tutkimuksen kohdejoukko. Otan tutkimuksessa huomioon luokanopettajakoulutuksen kontekstin, mutta pyrin kuitenkin ennen kaikkea selvittämään merkittäviä oppimiskokemuksia yleensä, professionaalista tai muusta kontekstista riippumatta.

Tutkimusaineiston kokosin Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksen luokanopettajankoulutuksessa vuonna 1992 aloittaneilta opiskelijoilta viiden teemahaastattelukierroksen aikana vuosina 1992–1996. Puolistrukturoituihin teemahaastatteluihin osallistui eri teemahaastattelukierroksilla enimmillään 18 ja vähimmillään 8 opiskelijaa.

Eri teemahaastattelukierrosten jälkeen opiskelijat poimivat merkittävät oppimiskokemukset omista teemahaastatteluteksteistään. Teemahaastatteluisissa keskustelin opiskelijoiden kanssa merkittävien oppimiskokemusten sisällöistä, merkityksistä ja elämänsäkerrallisista konteksteista.

Merkittävät oppimiskokemukset fenomenologisina merkityssuhteina

Fenomenologista tajunnananalyysiä soveltaen voidaan ajatella niin, että persoonallisesti merkittävät oppimiskokemukset ovat ihmisen tajunnassa ilmeneviä mielellisiä edustuksia eli merkityssuhteita. Merkityssuhteet syntyvät tajunnan merkityksenantoprosesseissa suhteessa johonkin objektiin. (Husserl 1913/1950; Husserl 1913/1970a; 1913/1970b.)

Ihmisen on intentionaalinen: hän suuntautuu aina johonkin ja pyrkii löytämään ja luomaan merkitystä elämälleen. Intentionaalisuus tarkoittaa tajunnan johonkin objektiin viittaavaa luonnetta. Merkittävän oppimiskokemuksen muistaminen on aina jonkin kokemuksen muistamista. Kokemus on aina jostakin. Havaitsen kokemuksen joksikin. Havaitsen esimerkiksi merkittävän oppimiskokemuksen kokemukseksi, jolla on ollut vaikutusta persoonalliseen kasvuuni tai kokemukseksi joka lannisti itsetuntoni.

Kokemisaktin reaalille tasolle kuuluvat ihmisen tietoisuuden virrassa tapahtuvat ilmiöt, esimerkiksi mielikuvat merkittävistä oppimiskokemuksista, ja ideaaliselle tasolle merkittävien oppimiskokemusten abstraktit ja ideaaliset merkitykset. Ideaaliset merkitykset tekevät mahdolliseksi sen, että ihminen voi ajatella persoonallisesti merkittävän oppimiskokemuksen merkityksen eri aikoina, eri tunnetiloissa ja eri ajatusyhteyksissä eri tavalla. Sama ilmiö voidaan ymmärtää eri tavalla, ja se voi saada erilaisen noemaattisen edustuksen (kr. *noema* 'ilmauksen mieli') yhden henkilön maailmankuvassa eri historiallisissa vaiheissa.

Persoonallisesti merkittävät oppimiskokemukset ovat osa ihmisen ”elämismaailmaa” (saks. *Lebenswelt* > engl. *life-world*). Elämismaailma on ainutlaatuisen, yksilöllisesti koostunut ja jäsentynyt dynaaminen, holistinen tajunnallinen kokonaisuus, joka koostuu kaikesta siitä, mitä ihminen on kokenut, ja siitä, miten hän ymmärtää todellisuuden ja oman olemassaolonsa. Kyseessä on tajunnan sisäinen koettu elämymaailma. (Rauhala 1974, 43.)

Elämismaailma on merkityssuhteiden organisoitumisen kokonaisuus. Rauhalan (1974) määritelmän mukaan ihminen on kokeva, merkityksiä kehittävä ja luova, avoin eksistentiaalis-fenomenologinen merkitysrakenne, joka todellistuu kehollisena (elävänä), tajunnallisena (mielellisenä) ja situationaalisenä (suhteessa elämäntilanteeseen olevana) persoonana (Rauhala 1974). ”Persoonana on kaiken ihmistutkimuksen ontologinen lähtökohta.

Persoonaa on moniulotteinen, mutta samalla kokonaisuus. Yksinkertaisemalla tavalla ontologisesti analysoiden siinä on erotettavissa kolme olemuspuolta: kehollisuus, tajunnallisuus ja situationaalisuus.” (Rauhala 1998, 156.)

Merkittävä oppimiskokemus semioottisena merkinä

Semiotiikka nivoutuu fenomenologiaan. Semiotiikka on tieteidenvälinen tutkimussuuntaus, joka juontaa juurensa antiikin filosofiasta ja tarkastelee kielellisiä tai ei-kielellisiä merkkejä, kulttuurin eri merkkijärjestelmiä, niiden tuottamista ja käyttöä, merkityksenannon mekanismeja, merkityksiä ja merkitysten vaihtoa. Semiotiikan alaan kuuluvat tutkimusongelmat käsittelevät erilaisten kulttuuristen merkkien ja merkityskerrostumien tutkimusta. (Clarke 1990, 11–15; Tarasti 1990.)

Sveitsiläinen semiologi ja strukturaalisen kielitieteen kehittäjä Ferdinand de Saussure (1857–1913) esitti vuonna 1916 postuumisti ilmestyneessä teoksessa *Cours de linguistique générale* (‘Yleisen kielitieteen luentokurssi’), että merkki jakautuu kielen kaksoisjäsennyksen periaatteen mukaisesti kahteen osaan: siihen, joka tarkoittaa jotain, ja siihen, mitä sillä on tarkoitettu (de Saussure 1916/1983, 16, 66–67).

De Saussuren perusbinarismi on *signifiant* (‘äännekuva’) ja *signifié* (‘äännekuvan sisältö’). *Signifiant* on se aistimin havaittava substanssi, joka halutaan tulkita, esimerkiksi persoonallisesti merkittävä oppimiskokemus, ja *signifié* se substanssi, joka tulkitaan ja ymmärretään, esimerkiksi merkittävän oppimiskokemuksen merkitys.

Omia oppimiskokemuksia reflektoidessaan opiskelija tunnistaa tietyt toteutuneet elämäkokemukset persoonallisesti merkittäviksi oppimiskokemuksiksi. Merkittävällä oppimiskokemuksella on arvoa ja merkitystä vasta sen jälkeen, kun kokija antaa jonkin arvon tai merkityksen kokemukselleen.

Virolainen semiotiikan professori Juri Lotman on kehittänyt ns. autokommunikaatioteorian: Kun jokin diskurssi puhuttelee ja koskettaa ihmistä uudella tavalla, tapahtuu merkityksen ja minän uudelleen strukturoitumista (Lotman 1990, 20–35). Kun johonkin kokemukseen liittyy voimakas subjektiivinen elämys ja merkitys, silloin kyseessä on autokommunikaatioprosessi. Vastaanotettu viesti symboloi meille itsellemme jotain uutta. Tapahtuu mielen sisäinen tulkintakoodin muutos. Minuutemme ja persoonalli-

suutemme muuttuu ja uudistuu.

Autokommunikaatio on tärkeä asia oppimisen näkökulmasta. Asia, johon liittyy voimakas elämys, jää mieleen. Oppimisen yksilöllinen merkityksellisyys tulee autokommunikaatiosta. Autokommunikaation seurauksena oppimisesta saattaa tulla myös laajemmin myönteinen elämäntehtävä, elämäntapa tai elämänkulkua ohjaava toimintalinja.

Amerikkalaisen loogikon, filosofin ja semiootikon Charles Sanders Peircen (1839–1914) merkkiteoriaa soveltaen persoonallisesti merkittävät oppimiskokemukset voidaan ymmärtää indekseinä, merkkeinä, joilla on luonnollinen ja välitön yhteys merkitykseensä. Indeksejä ovat kaikki aistihavaintomme ja mielen sisäiset havaintomme (Peirce 1931). Indeksi on esimerkiksi persoonallisesti merkittävää oppimiskokemusta kuvaava kokemuskertomus tai kokemukseen liittyvä tunnekokemus.

Peircen merkkiteoriaa soveltaen merkittävät oppimiskokemukset voidaan ymmärtää myös ikoneina. Ikoni on jossakin suhteessa samanlainen kuin se objekti, johon se viittaa. Ikonille on tyypillistä tietty samankaltaisuus, sukulaisuus, referentiinsä, objektiinsa nähden. (Peirce 1931; 1933.) Jokainen kokemuskertomus on alkuperäisen kokemuksen ikoni.

Ikoni voi esiintyä verbaalisessa tai nonverbaalisessa kommunikaatiossa, ilmeissä, eleissä, äänenpainossa, liikkeessä. Ikoni on jotakin enemmän kuin pelkkä mentaalinen skeema tai mielen representaatio. Oppimiskokemuksen ikoni on opiskelijan koko olemus kokemuksen kertomishetkellä.

Merkittävät oppimiskokemukset ovat diagrammisia ikoneja (Peirce 1931; 1934–1935). Diagrammi on suhteiden eli relaatioiden ikoni. Persoonallisesti merkittävien oppimiskokemusten diagrammissa ikonisuutta rakentavat muun muassa kokemuksen sisältö, kokemuksen laatu, kokemuksen kesto ja tunnekokemus.

Mitä persoonallisesti merkittävät oppimiskokemukset ovat?

Viiden teemahaastattelukierroksen aikana tutkimukseen osallistuneet opiskelijat poimivat tutkimusaineistosta yhteensä 190 persoonallisesti merkittävää oppimiskokemusta, joista myönteisiä kokemuksia oli 164 ja kielteisiä kokemuksia 26.

Merkittävät oppimiskokemukset olivat tasankokokemuksia, joskus myös huippu- ja laaksokokemuksia (vrt. Maslow 1962, 74–96; 1976, 59–81; 1987, 163–164). Tasankokokemuksilla tarkoitan eräänlaisia sisäisen tasapainon ja mielenrauhan kokemuksia. Osa oppimiskokemuksista oli kasvukokemuksia, tekemisen lumon kokemuksia, elämänkulun kriittisiä tapahtumia ja siirtymävaihteita (vrt. Frick 1983, 109; 1987, 406–412; 1990, 68–70; Csikszentmihalyi 1991, 3, 6; McAdams 1988, 27, 133, 142–145).

Monet elämänkulun siirtymät ja kriittiset tapahtumat liittyvät opiskelijoiden itsenäistymis- ja aikuistumisprosessiin, oman elämänsuunnan etsintään, elämänarvojen ja itselle tärkeiden pyrkimysten ja tavoitteiden pohtimiseen. (Vrt. Woods 1993, 1–3; Frankl 1983, 83).

Merkittävä oppimiskokemus oli joskus myös hiljentymiskokemus, tila, jossa ihminen voi etsiä vastauksia mm. sellaisiin omaan identiteettiin ja minuuteen liittyviin kysymyksiin kuin kuka minä olen, mikä minulle on elämässä tärkeää, mikä on elämäni tarkoitus ja merkitys (vrt. Kukkonen 1991, 9–20; 1992, 1–23; Koivunen 1997, 15–21).

Koulu- ja opiskeluhistorian aikana tapahtuneiden oppimiskokemusten lisäksi muutamit merkittävät oppimiskokemukset olivat tapahtuneet vapaa-aikana ja työssä ja olivat siten osa merkittävää arkipäiväistä oppimista. Tällaisia kokemuksia olivat esimerkiksi hiihtoharrastuksen aloittaminen, näytelmäkerhon toimintaan osallistuminen, pianonsoiton opiskelu; kouluavustajan työ, työ kuorma-auton kuljettajana, luokanopettajan sijaisuudet. Merkittävä oppimiskokemus voi suuntautua myös tulevaisuuteen. Se voi olla kokemus, jossa tulevat esiin tulevaisuuden odotukset ja tavoitteet.

Opiskeluajan merkittävimpiä oppimiskokemuksia olivat opetusharjoittelukokemukset. Tällöin ammatti-identiteetti vahvistui, itsenäisyys kasvoi ja vastuullisuus lisääntyi. Noviisiopettajat pääsivät tarkkailemaan ”oikeiden opettajien” ja toistensa tekemisiä. Samalla saatiin käsitys toiminnan julkituoduista ja ääneen lausumattomista keinoista, välineistä ja prosesseista eli ns. opettajan käyttötiedosta.

Muita opiskeluajan merkittäviä oppimiskokemuksia olivat esimerkiksi eräiden aineiden perus- ja erikoistumisopinnot, pro gradu -työn tekoprosessi, kasvatustieteen opinnot, pienryhmätoiminta, opiskelutyylin muuttuminen ja laitoksen hyvä opiskeluilmapiiiri.

Mikä on merkittävien oppimiskokemusten merkitys opiskelijalle?

Kreikkalaista filosofi Herakleitosta (n. 540–480 eaa.) siteeraten voidaan todeta, että merkitys on prosessi. Emme voi astua kahta kertaa samaan merkityksen virtaan, mutta ajan virta voi toki huuhdella kokemuksiamme ja minuuttamme uudella tavalla hetkestä toiseen. (Herakleitos 1971, 11, 23, 37.)

Merkitystä ei voi lopullisesti avata tai ymmärtää niin, että merkitys olisi täysin objektiivisesti ymmärretty. Voimme lähestyä jonkin kokemuksen merkitystä saamatta sitä kuitenkaan koskaan täysin haltuumme. Voimme kuitenkin oppia ymmärtämään kokemusten merkityksiä. Tämä tarkoittaa hermeneuttista oppimista.

Persoonallisesti merkittävien oppimiskokemusten merkityksiä voidaan ymmärtää vain niiden kokonaiskontekstin, oppimiskokemukseen liittyvien tilanteiden, olosuhteiden ja kulttuuristen merkitysmailmojen, kautta (Rauhala 1974, 43).

Ihmisten välinen vuorovaikutus on monimutkaista merkkien ja merkitysten vaihtoa. Niukkakin merkki, esimerkiksi jokin ele, tervehdys tai hymy, voi sisältää hyvin paljon tiheää ja latautunutta merkitystä. Pieni ohikiitävä hetki elämässä voi antaa elämälle merkityksen tai muodostua persoonallisesti merkittäväksi oppimiskokemukseksi. Toisaalta yhteiskunnan arvot ja kulttuuri määräävät osaltaan, millaisia merkityksellisiä oppimistahtumia ja oppimiskokemuksia arvostetaan.

Käytän tutkimuksessani käsitettä persoonallisesti merkittävä oppimiskokemus. Tarkoitan sitä, että arvokkailla ja merkityksellisillä kokemuksilla on muitakin kuin hetkellistä arvoa; niistä voi tulla persoonallisuutemme rakenteita.

Käsite *kokemus* kuvaa ihmisen oppimisen, kasvamisen ja kulttuuriin soaalistumisen prosesseja (Dewey 1938/1963; Varto 1995, 76). Ihmisen elämä on kokemuksia, niiden virtaa. Kokemuksella ymmärretään aistimuksia, elämyksiä, tunteita ja tunnelmia. Jopa koko elämän arvo, mutta ennen kaikkea hetkien arvo, mitataan juuri kokemuksen arvolla. Ihmiselämään ja ihmisten kokemuksiin sisältyy laaja elämysten ja tunteiden sävyjen kirjo.

Aidot, intuitiiviset ja välittömät kokemukset muuttavat arvojamme, käsityksiämme ja merkitysperspektiivejämme. Aidot merkitykselliset kokemukset tukevat arvojen kehittymistä. Aidon kokemuksen seurauksena nä-

emme maailman ja maailmaan sisältyvät merkitykset uudella tavalla. Saatamme asioista uuden ymmärryksen. Tietomme ja tunteemme muuttuvat. Kokemushorisonttimme laajenee ja muuttuu. (Turunen 1992, 124–129; 1997, 18, 96.)

On kyse tiedosta, jota ei opeteta ulkoapäin vaan joka rakentuu kokijan elämisaailman kokonaisuudessa mieleen palauttamisen kautta. Antiikin filosofien ohjeena oli ”tunne itsesi” tai ”löydä itsesi”. Omia kokemuksiaan refleктоimalla ihminen oppii ja saavuttaa uuden ja syvemmän ymmärryksen omasta kokemusmaailmastaan. Sokraattisella dialogilla päästään lähemmäksi tietoa asian todellisesta merkityksestä.

Tehdyssä tutkimuksessa merkittävät oppimiskokemukset erosivat laadultaan, kestoaltaan, jatkuvuudeltaan, sisällöltään, intressiltään ja intentioltaan (Sikkelä 1999, 166–184). Osa kokemuksista oli lyhytkestoisia elämyksiä ja elämäntapahtumia ja osa pidempikestoisia elämänepisodeja. (Vrt. Antikainen 1996; Antikainen, Houtsonen, Huotelin & Kauppila 1996.)

Myönteiset kokemukset liittyivät opiskelijan persoonalliseen kasvuun ja kehitykseen, identiteetin rakentumiseen ja elämänsuunnan etsintään. Luokanopettajakoulutuksen aikana toteutuneet myönteiset oppimiskokemukset liittyivät esimerkiksi opetusharjoitteluihin, pienryhmätoimintaan ja laitoksen myönteiseen opiskeluilmaperiin. Kielteiset oppimiskokemukset puolestaan liittyivät esimerkiksi ahdistaviin elämäntilanteisiin ja epäonnistumisen kokemuksiin.

Oppimisen intressinä ja intentiona oli esimerkiksi kognitiivisen, kommunikatiivisen tai sosiaalisen taidon oppiminen tai osaamiskokemus. Oppimisen intressi saattoi olla myös tekninen, praktinen tai emansipatorinen. Merkittävisissä oppimiskokemuksissa oli usein mukana myös jokin luova elementti. Oppimiskokemukset erosivat myös sen suhteen, missä tilanteessa ja oppimisympäristössä ne tapahtuivat.

Kun kokemus on merkityksellinen, siitä voi tulla oppimisen perusta, joka saa käyntiin myönteisen oppimisen spiraalin. Kokemuksellinen oppiminen on kokonaisvaltaista, oppijaa monipuolisesti koskettavaa ja aktiivista toiminnallista oppimista, joka vetoaa yksilön eri aistikanaviin, tunteisiin, kokemuksiin, elämyksiin, mielikuviin ja mielikuvitukseen. Kokemuksellisessa oppimisessa koko ihmisen persoona on mukana sekä tunteineen että tietoineen. (Kolb 1984; Jarvis 1987, 164–172.)

Monet merkittävisistä oppimiskokemuksista olivat sosiaalisia tapahtumia. Kyseessä oli esimerkiksi dialogi, keskustelu jonkun henkilön kanssa, pienryhmässä tapahtunut kokemus tai laajempi yhteisökokemus. Usein ko-

kemuksiin liittyi joku merkittävä henkilö, esimerkiksi myönteinen, kannustava, rohkaiseva ja empaattinen ihminen tai tasavertainen keskustelukumppani. Kielteinen merkittävä henkilö oli joku autoritaarinen henkilö.

Haasteita jatkotutkimukselle

Tutkimuksessani käytetyn määritelmän ja tutkimustulosteni mukaan persoonallisesti merkittävät oppimiskokemukset ovat fenomenologisia merkityssuhteita ja osa ihmisen intentionaalista elämismaailmaa ja elämäntulkua. Semiotiikan näkökulmasta ne ovat ikoneja ja indeksejä, merkkejä, joilla on jokin merkitys.

Merkittävät oppimiskokemukset ovat persoonallisia, henkilökohtaisia ja ainutlaatuisia kokemuksia, jotka muovaavat ja muokkaavat ihmisen identiteettiä, persoonallisuutta ja minuutta ja vaikuttavat ihmisen maailmankuvaan, arvomaailmaan, kasvuun ja kehitykseen. Ne ovat myönteisiä, kielteisiä tai ambivalentteja elämäntulkemuksia, jotka muuttavat merkitysperspektiivejämme ja skeemojamme.

Opettajankoulutuksen näkökulmasta elämäkerrallisia ja yliopisto-opiskelun aikana tapahtuneita persoonallisesti merkittäviä oppimiskokemuksia voidaan käyttää esimerkiksi pienryhmäopetuksen ja opetusharjoittelun ohjauksen välineenä.

Omia kokemuksia reflektoiden opiskelija rekonstruoii omia kokemuksiaan ja käsityksiään. Näin myös opettajankouluttajat voivat paremmin ymmärtää opiskelijan tapaa jäsentää todellisuutta ja tarkastella ympäröivää maailmaa, jossa hän toimii. Pienryhmissä tapahtuvan reflektoinnin avulla opiskelijoita voidaan auttaa löytämään uusia merkityksiä elämäkerrallisesti merkittäville oppimiskokemuksille.

Opiskelija voi saada omien oppimiskokemusten pohdinnan avulla syvempää persoonallista tietoa ja uusia näkökulmia opettajaksi kasvamiseen. Siten tutkimus auttaa omalta osaltaan ymmärtämään sitä, mitä elämäntulkku opettajuuteen on.

Merkittävien oppimiskokemusten tutkiminen voi auttaa opettajaksi opiskelevan subjektiivisen kasvatusteorian ja opettajan käyttäteorian hahmottamista, työstämistä ja näkyväksi tekemistä.

Merkittävien oppimiskokemusten tutkiminen edistää oppimisen käsitteen olemuksen syvempää ymmärtämistä, joka voi puolestaan johtaa uudenlaisen tietoisuuteen siitä, miten opiskelija prosessoi ja konstruoii omaa

oppimistaan. Tätä kautta voidaan paremmin ymmärtää, mitä merkityksellinen oppiminen ja kokemuksellinen oppimisprosessi on.

Merkittäviin oppimiskokemuksiin liittyvä tutkimus voi auttaa erilaisten oppimisympäristöjen ja kontekstien vaikutuksen huomioon ottamista täydennys- ja aikuiskoulutuksessa, jolloin tavoitteena tulisi olla, että opiskelijoille suunnitellaan entistä yksilöllisempiä ja henkilökohtaisempia oppimisprojekteja ja -polkuja, joissa otetaan huomioon entistä laajemmin yksilöllinen kokemus- ja oppimishistoria.

Tutkimuksessa käytettyä metodologiaa voidaan soveltaa esimerkiksi peruskoulun oppilaiden, opettajankouluttajien, työssä olevien opettajien ja eläkkeellä olevien opettajien elämänsäkulun ja merkittävien oppimiskokemusten tutkimiseen.

Merkittävien oppimiskokemusten tutkiminen tarjoaa uusia lähtökohtia ja näkökulmia kokemuksellisen ja elämyksellisen oppimisen sekä elämys- ja seikkailupedagogiikan tutkimiselle ja kehittämiselle.

Mielenkiintoista olisi tietää, millaisia merkittäviä oppimiskokemuksia suomalaisilla opiskelijoilla on ulkomailla. Samoin olisi hyödyllistä tietää, millaisia merkittäviä oppimiskokemuksia on ulkomaalaisilla opiskelijoilla Suomessa.

Opetustapahtuma, opettaminen ja oppiminen, on semioottista viestintä, jossa merkkien ja merkitysten väliset suhteet ovat interaktion kohteena. Persoonallisesti merkittäviä oppimiskokemuksia käsittelevää tutkimusta voidaan pitää yhtenä polkuna kohti semioottista viestintä- ja kasvatusteoriaa.

Merkittävien oppimiskokemusten tutkiminen on tajunnallisten merkityssuhteiden selkeyttämistä, semioottista terapiaa, oman elämänsäkulun ja elämänsäkertomuksen jäsentämistä, inhimillisen kasvun tukemista niin, että ihminen voisi aktualistua yhä täydellisemmin ihmisenä oman persoonallisen kasvun kautta. Omien kokemusten reflektointi, kokemuksellinen oppiminen ja omista kokemuksista oppiminen ovat osa elinikäistä ja aktiivista oppimista ja oman minuuden asteittaista syvempää ymmärtämistä ja toteuttamista.

Lähteet

- Antikainen, A. 1996. Merkittävät oppimiskokemukset ja valtautuminen. Teoksessa A. Antikainen & H. Huotelin (toim.) 1996. *Oppiminen ja elämänhistoria. Aikuiskasvatuksen 37. vuosikirja*. Jyväskylä: Gummerus, 251–296.
- Antikainen, A., Houtsonen, J., Huotelin, H. & Kauppila, J. 1996. *Living in a learning society: Life-histories, identities and education*. London: Falmer Press.
- Csikszentmihalyi, M. 1991. *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: Harper Perennial.
- Clarke, Jr., D. S. 1990. *Sources of semiotic. Readings with commentary from antiquity to the present*. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.
- Dewey, J. 1938 /1963. *Experience and education*. New York: Collier.
- Frankl, V. E. 1983. *Olemisen tarkoitus*. Keuruu: Otava.
- Frick, W. 1983. The symbolic growth experience. *Journal of Humanistic Psychology* 23 (1), 108–125.
- Frick, W. 1987. The symbolic growth experience: Paradigm for a humanistic-existential learning theory. *Journal of Humanistic Psychology* 28 (4), 406–423.
- Frick, W. 1990. The symbolic growth experience: A cronicle of heuristic inquiry and a quest of synthesis. *Journal of Humanistic Psychology* 30, 1, 64–80.
- Herakleitos. 1971. *Yksi ja sama. Aforismeja*. Suom. Pentti Saarikoski. Helsinki: Otava.
- Husserl, E. 1913/1950. *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie I: Allgemeine Einführung in die Phänomenologie, Husserliana III*, (toim.) W. Biemel, Haag: Martinus Nijhoff.
- Husserl, E. 1913/1970a. *Logical investigations. Volume I*. Käänt. J. N. Findlay. London: Routledge and Kegan Paul.
- Husserl, E. 1913/1970b. *Logical investigations. Volume II*. Käänt. J. N. Findlay. London: Routledge and Kegan Paul.
- Jarvis, P. 1987. Meaningful and meaningless experience: toward an analysis of learning from life. *Adult Education Quarterly* 37 (3), 164–172.

- Kolb, D. A. 1984. *Experiential learning: experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs N. J.: Prentice Hall.
- Koivunen, H. 1997. *Hiljainen tieto*. Keuruu: Otava.
- Kukkonen, P. 1991. Hiljaisuus semioottisesta näkökulmasta. *Tiedepolitiikka* 16 (1), 9–20.
- Kukkonen, P. 1992. Hiljaisuuden semiotiikkaa. *Synteesi* 11 (2), 1–23.
- Lotman, Y. M. 1990. *The universe of mind. A semiotic theory of culture*. Käänt. A. Shukman. London: I. B. Tauris & Co.
- Maslow, A. 1962. *Toward a psychology of being*. New York: Princeton, N. J.
- Maslow, A. 1976. *Religions, values and peak-experiences*. Repr. Harmondsworth: Benguin Books.
- Maslow, A. 1987. *Motivation and personality*. 3. painos. New York: HarperCollins.
- McAdams, D. P. 1988. *Power, intimacy, and the life story: Personological inquiries into identity*. Reprint. New York: The Guilford Press.
- Peirce, C. S. 1931. *Collected Papers of Charles Sanders Peirce 1 and 2*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press. Edited by Charles Hartshorne and Paul Weiss.
- Peirce, C. S. 1933. *Collected Papers of Charles Sanders Peirce. Volumes 3 and 4*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press. Edited by Charles Hartshorne and Paul Weiss.
- Peirce, C. S. 1934–1935. *Collected Papers of Charles Peirce. Volumes 5 and 6*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press. Edited by Charles Hartshorne and Paul Weiss.
- Peirce, C. S. 1958. *Collected Papers of Charles Sanders Peirce. Volumes 7 and 8*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press. Edited by Arthur W. Burks.
- Rauhala, L. 1974. *Psykykinen häiriö ja psykoterapia filosofisen analyysin valossa*. Helsinki: Weiling+Göös.
- Rauhala, L. 1995. *Tajunnan itsepuolustus*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rauhala, L. 1998. *Rationalisuuden skleroosi. Jälkisanat*. Teoksessa J. Puhakainen. *Persoonan kieltäjät. Ihmisen vapaus ja vastuu aivotutkimuksen ja lääketieteen puristuksessa*. Juva: WSOY.
- de Saussure, F. 1916/1983. *Course in general linguistics*. Toim. Charles Bally & Albert Sechehaye with the collab. of Albert Riedlinger. London: Duckworth.

- Sikkelä, R. 1999. Persoonallisesti merkittävät oppimiskokemukset. Tutkimus luokanopettajaksi opiskelevien oppimiskokemuksista. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 52.
- Tarasti, E. 1990. Johdatusta semiotiikkaan. Esseitä taiteen ja kulttuurin merkkijärjestelmistä. Helsinki: Gaudeamus.
- Turunen, K. E. 1992. Arvojen todellisuus. Johdatus arvokasvatukseen. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Turunen, K. E. 1997. Halut, arvot ja valta. Jyväskylä: Atena Kustannus.
- Varto, J. 1995. Filosofian taito 2–3. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Woods, P. 1993. The magic of godspell: The educational significance of a dramatic event. Teoksessa R. Gomm & P. Woods (toim.) *Educational Research in Action*. London: Paul Chapman Publishing Ltd, 55–74.